

בס"ד, ערב שבת פרשת ויגש תשפ"ב
הרב יצחק שפירא – חסידות לפרשה

חירות הפרט או שלטון?

הנהגתו של יוסף מבטאת שלטון מרכזי חזק שדואג לכולם, והנהגתו של יהודה מבטאת חירות אישית וזכויות הפרט. איזו דרך הנהגה היית בוחר?

שלום לידידינו היקרים!

על פגישת יוסף ויהודה דורשים חכמינו את הפסוק "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו". גם יוסף וגם יהודה הם מלכים, וכיוון שה' מתגלה בכל אחד מהשבטים באופן אחר, כשהתורה מספרת על יהודה ועל יוסף, היא מספרת על ההנהגה האלוקית שמתגלה דרך כל אחד מהם.

השלטון הוא העיקר

בפרשת וישב נכתב כאן שכשהתורה מספרת על יהודה היא מספרת על התנהלות של איש פשוט, וכשהתורה כותבת על יוסף היא מספרת על התנהלות של איש שמתאמץ להיות מנהיג טוב ומוצלח. גם כאשר התורה מספרת על ההנהגה של יוסף ועל ההנהגה של יהודה, אצל כל אחד מהם התורה מתארת צורת הנהגה שונה:

כאשר התורה מתארת את צורת ההנהגה של יוסף, היא מתארת הנהגה של שלטון מרכזי חזק. למשל, כל האוכל שבמצרים נמצא תחת ידו. הרי יוסף היה יכול לפרסם צו, שעל כל אחד לאגור לעצמו תבואה בשנות השבע, אבל הוא לא עשה כך. הוא אסף את כל התבואה לבית פרעה, והוא היה אחראי על מכירתה למצרים ולכולם. יוסף האמין שאם הוא יאסוף את האוכל, הוא יעשה זאת טוב יותר ובצורה יעילה יותר ושווה לכל נפש, ולכן הוא העדיף שהאוכל יהיה תחת ידיו.

לא רק שכל האוכל במצרים היה תחת אחריותו של יוסף, יוסף גם רצה לדעת בדיוק מי קונה אוכל ולשם מה, ובכמות מצומצמת. הוא לא הסכים שאדם ישלח מישהו אחר לקנות אוכל במקומו, או שיעשה מסחר באוכל שהוא קונה. וכמו שאומרים חכמינו:

שלא יגזירות גזר, שלא יכנס עבד למצרים, ושלא יכנס אדם בשני חמורים, ושלא יוליכו חמרים תבואה ממוקם למקום, שלא יכנס אדם עד שלא יכתוב שמו ושם אביו ושם זקיבו.

כך גם נראה מפשט הפסוקים, שהרי אם לא כן, כאשר יעקב לא רצה לשלוח את בנימין - למה אחי יוסף לא שלחו מישהו אחר לקנות עבורם אוכל? כנראה יוסף בדק בדיוק מי קונה אוכל ולשם מה.

בצורת ההנהגה של יוסף הכלל חשוב יותר מהפרט, ולכן הוא מוציא את עצמו מהמשחק. הוא אומר "בלעדי, האלוקים יענה את שלום פרעה", וגם את הקרקעות הוא מעביר הישר לשלטון, לפרעה. ההנהגה המדינית של יוסף היא שכולם בשביל הכלל, והכלל הוא זה הדואג לכולם.

עזבו אידיאלים

לעומת הצורה שבה התורה מתארת את ההנהגה של יוסף, את יהודה התורה מתארת כאינדיבידואליסט. יהודה עוסק במסחר, ולא באידיאלים או בהנהגה. לא רק שהוא לא מחפש להנהיג את המשפחה, אלא הוא גם עוזב את המשפחה לצורך המסחר האישי שלו - "יורד יהודה מאת אחיו... וירא שם בת איש כנעני (סוחר)". גם כאשר יהודה מדבר עם יוסף על בנימין, הוא לא מדבר איתו על צדק או אידיאלים אחרים, אלא מדבר על הפרט, על הכאב של יעקב אבינו "איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי, פן אראה ברע אשר ימצא את אבי".

כיוון שיהודה חי את חייו כפרט, הוא לא מתפעל מהריכוזיות החזקה של יוסף. יהודה לא רק מדבר על עצמו בצורה אישית, אלא גם כשהוא פונה ליוסף הוא פונה אליו כאל אישיות, ולא כאל חלק ממערכת, וחלק מכלל.

כאמור, יוסף מוציא את עצמו מהתמונה, ולא סופר את האישיות שלו כמשהו בפני עצמו. הוא מרכז את כולם, ומאפשר לכלל להיות חזק, אבל האישיות הפרטית שלו היא לא חלק מהמשחק. לעומת זאת יהודה חי את חייו בפני עצמו, ולא כחלק מכלל. אלא שכיוון שיהודה לא מנסה להיות טוב במיוחד או מוצלח במיוחד, הוא לא עושה מעצמו ענין. יוסף לא חי את החיים שלו כחיים אישיים, ודווקא לכן האישיות שלו נהיית מרכזית מאוד, כי הוא רואה את עצמו כצינור של הכלל. לעומת זאת יהודה חי את החיים שלו כחיים אישיים, אבל זה עצמו גורם שהוא לא יחשוב שיש באישיות שלו עניין מיוחד או מרכזי. הוא עומד בשפלות גם מול המציאות וגם מול ה' "האלוקים מצא את עוון עבדיך", ודווקא זה גורם שהוא לא יתפעל מהשלטון החזק של יוסף.

איפה יעקב בסיפור הזה?

מהסיפורים שהתורה מספרת על יעקב בפרשתינו, נראה שיעקב מתנהג גם כמו יהודה וגם כמו יוסף. כאשר יעקב עומד לפני פרעה, התורה לא אומרת שהוא עומד שם כחלק משרשרת הדורות, או כחלק ממהלך אלוקי. מעט ורעים היו שני חייו, והוא בא למצרים פשוט בשביל לראות את יוסף, בנו האובד. יוסף אומר לאחיו לומר לאביו "אני השליט בכל ארץ מצרים", אבל יעקב לעומתו אומר לו רק "ראה פניך לא פיללתי, והנה הראה אותי אלוקים גם את זרעך". כלומר כאשר יעקב מבטא את עצמו, הוא נראה כמו יהודה.

מצד שני יעקב מאוד אוהב את יוסף דווקא, כי הוא זה הגורם לכך שכל המשפחה תתאגד, ולא כל אחד ילך לעסוק בענייניו. כאשר יעקב יורד למצרים, הוא לא יורד רק כאישיות פרטית, אלא עם כל המשפחה,

עם כל העם, בשבעים נפש. ה' אומר ליעקב "אנוכי ארד עמך מצרימה, ואנוכי אעלך גם עלה", כאשר המשמעות היא לא רק לגבי יעקב הפרטי, אלא לגבי עם ישראל בכלל. בפרשה הבאה יעקב אומר "והיה אלוקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם", כשם שיוסף אומר "פקוד יפקוד אלוקים אתכם". יעקב הוא לא רק אישיות פרטית, אלא הוא עם ישראל, שירד למצרים וה' יעלה אותו בחזרה לארץ ישראל.

יעקב הוא גם כמו יוסף וגם כמו יהודה, ואנחנו, עם ישראל, עם יעקב, מורכבים גם מיוסף וגם מיהודה. מצד אחד על כל אחד לנהוג כאישיות פרטית, שעומדת בשפלות מול המציאות ומול ה', ולא מחשיבה את עצמה למשהו מיוחד או מרכזי. מצד שני על כל אחד לראות את עצמו גם כחלק מהכלל, ובתור כזה לחפש להיות צינור לאור ה' שמתגלה לעולם על ידי עם ישראל. וכמו שאומר הרב יצחק גינזבורג במאמר 'פרק בעבודת ה': "שפלות אמיתית אינה שוללת את הגאות הלאומית של היהודי המזדהה כולו עם הכלל".

שואל ודוד

צורת ההנהגה של יוסף מבטאת בעיקר את צורת ההתייחסות של ה' למציאות, ולעומת זאת צורת ההנהגה של יהודה היא בעיקר הפניה אל ה'. צורות ההנהגה הללו באו לידי ביטוי במלכים שקמו לעם ישראל: המלך הראשון הוא שאול המלך, שהוא מבניה של רחל, מצורת ההנהגה של יוסף, שבה לא חשובה האישיות של המלך אלא הדאגה לכלל. דוד המלך שבא לאחר מכן, הוא משבט יהודה, ואצלו העיקר זה הפניה לה'. אם כן, לאחר שמבינים שאפשר להנהיג את המציאות ממבט אלוקי, מתגלה שעיקר עניינה של המציאות היא העמידה בפני ה'.

שבת שלום!

בית 'עוד יוסף חי'